

OBITELJI I DOMAĆINSTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ - NEKOLIKO STATISTIČKIH POKAZATELJA

Cjeloviti statistički podaci o domaćinstvima i obiteljima u nas prikupljaju se svakih 10 godina. Posljednji popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava zabilježio je, kao što je poznato, stanje na dan 31. ožujka 1991. Posljedice rata u međuvremenu uvelike su narušile sliku dobivenu popisom, znatno više nego što bi se to desilo samim protekom vremena, odnosno prirodnim kretanjem stanovništva i drugim demografski relevantnim događajima (migracijama, sklapanjem i razvodima brakova itd.). Zato podatke koji slijede treba prihvatiti s primjerenim oprezom, odnosno, više pažnje treba posvetiti općoj slici i relativnim pokazateljima, nego preciznim apsolutnim brojkama.

Posebnu vrstu opreza nalaže službena terminologija Državnog zavoda za statistiku, jer ona u priličnoj mjeri odudara od terminologije pojedinih društvenih znanosti, a zanemarivanje te činjenice ili neprecizna uporaba nekih termina može stvoriti konfuziju u podacima koji se iznose, odnosno u glavama njihovih korisnika. Zato ćemo najprije citirati službene definicije ključnih pojmova.

"Domaćinstvom se u popisima smatrala svaka porodična ili druga zajednica osoba koje su izjavile da zajedno stanuju i zajednički troše svoje prihode za podmirenje osnovnih životnih potreba (stanovanje, ishrana i drugo), bez obzira na to da li se svi članovi stalno nalaze u mjestu gdje je nastanjeno domaćinstvo ili neki od njih borave kraće ili duže vrijeme u drugom naselju, odnosno stranoj državi, radi školovanja, zaposlenja ili iz drugih razloga.

Domaćinstvom se smatrala i svaka osoba koja je u mjestu popisa živjela sama ("samačko domaćinstvo") i koja nije imala svoje domaćinstvo u drugom mjestu.

Samačko domaćinstvo može stanovati u posebnoj ili djeljivom stanu, ili kao samac-podstanar ili u samačkom hotelu i sl., bez obzira na to da li stanuje u istoj sobi s drugim samcem ili s članovima domaćinstva - stanodavca, ali s njima ne troši zajednos voje prihode.

(...)

Domaćinstvo se može sastojati od jedne ili više obitelji, a, pored toga, može imati i članove koji ne pripadaju nijednoj obitelji u domaćinstvu koje se popisuje; isto tako ima domaćinstava u kojima nema ni jedne obitelji (samačka domaćinstva, kao i domaćinstva koja su sastavljena od braće i sestara, baka, djed, unuk, unuka i sl., kao i nesrodnika koji zajednički troše svoje prihode).

Obitelj je zajednica koja se sastoji samo od bračnog para ili roditelja (oba ili jednog) i njihove djece koja nisu u braku.

Kod formiranja obitelji uzimana je u obzir izjava o zajedničkom životu, a ne formalno-pravno bračno stanje". (Statistički ljetopis Hrvatske - po županijama /u daljnjem tekstu SLJHŽ/ 93, str. 72; isticanja u okviru navodnika - I.M.).

"Domaćinstvom se smatra i tzv. kolektivno domaćinstvo, tj. domaćinstvo sastavljeno od osoba koje žive u ustanovama za trajno zbrinjavanje djece i odraslih, u samostanima - manastirima i u bolnicama za smještaj neizlječivih bolesnika" (Metodologija za pripremu, organiziranje i provođenje popisa, Republički zavod za statistiku Republike Hrvatske, siječanj 1991, str. 34; istaknuo I.M.).

Valja voditi računa i o tome da službena statistika pomnije prati i promptnije objavljuje podatke o domaćinstvima (kao svojevrsnim ekonomskim, potrošačkim zajednicama), dok se obitelji zapravo ne popisuju, nego se podaci

o njima formiraju naknadnom statističkom obradom, a njihovo objavljivanje nema visoki prioritet u izdavačkim planovima Zavoda. Ta će se činjenica odraziti i na izbor podataka koje

navodimo u nastavku (zapravo, kad je riječ o obiteljima navest ćemo sve do sada objavljene podatke). Podsjećamo da se svi podaci odnose na stanje 31. ožujka 1991.

Tablica 1.

Domaćinstva i obitelji - opći pregled

a) Ukupno obitelji	1,367.106
b) Ukupno domaćinstva (c+h)	1,544.892
c) Broj domaćinstva bez kolektivnih (d+e)	1,544.250
d) Broj porodičnih domaćinstava	1,240.045
e) Ukupno neporodičnih domaćinstava (f+g)	304.205
f) Broj samačkih domaćinstava	274.744
g) Broj višečlanih neporodičnih domaćinstava	29.461
h) Broj kolektivnih domaćinstava	642

Izvor: SLJHŽ-93, str. 442 i SLJH-94, str. 66.

Podacima iz tablice 1 valja dodati da većina informacija u statističkim publikacijama u kojima se pobliže iskazuje ili analizira struktura domaćinstava *ne uključuje kolektivna domaćinstva*, tj. najčešće se operira brojkom od 1,544.250 domaćinstava, od kojih je, kako možemo izračunati iz navedenih podataka, *okruglo 80% porodičnih, a 20% neporodičnih*.

Tablica 2.

Struktura obitelji po njihovom broju u jednom domaćinstvu

	N	%
Jedna	1,119.552	81,9
Dvije	228.996	16,8
Tri	16.569	1,2
Četiri	1.596	0,1
Pet ili više	393	0,0
Ukupno	1,367.106	100,0

Izvor: Izračunato prema SLJH-94., str. 66.

Objašnjenje: "0,0" = udio je manji od 0.1%.

Iz tablice 1. vidljivo je da je broj obitelji (bio) za 127.061 veći od broja porodičnih domaćinstava, odnosno da na jedno takvo domaćinstvo dolazi 1,1 obitelj.

Tablica 3.

Struktura domaćinstava prema broju obitelji

	N	%(1)	%(2)
Neporodična domaćinstva	304.205	19,7	-
Jedna	1,119.552	72,5	90,3
Dvije	114.498	7,4	9,2
Tri	5.523	0,4	0,5
Četiri	399	0,0	0,0
Pet ili više	73	0,0	0,0
Ukupno - sva domaćinstva	1,544.250	100,0	-
Ukupno - porodična domaćin.	1,240.045	-	100,0

Izvor: SLJH-94, str. 66.

Objašnjenja:

"%(1)" = postotak od ukupnog broja domaćinstava

"%(2)" = postotak od porodičnih domaćinstava

"0,0" = udio je manji od 0.1%

Tablica 4.

Struktura obitelji prema sastavu

	N	%
Bračni par bez djece	370.166	27,1
Bračni par s djecom	827.281	60,5
Majka s djecom	140.134	10,2
Otac s djecom	29.525	2,2
Ukupno	1.367.106	100,0

Izvor: SLJHŽ-93, str. 442

Podaci o dobnoj strukturi članova obitelji nisu objavljeni pa se brojke koje govore o samim majkama ili očevima s djecom ne smiju shvatiti kao da je riječ o samohranim roditeljima u uobičajenom značenju tog pojma, jer može, primjerice, biti riječ o 70-godišnjoj udovici s 50-godišnjim neoženjenim sinom, ili takvim koji je rastavljen ili udovac, a njegova eventualna djeca žive u svojim domaćinstvima.

Tablica 5.

Porodična i neporodična domaćinstva prema broju članova

	Porodična		Neporodična	
	N	%	N	%
Jedan	-	-	274.744	90,3
Dva	322.293	26,0	25.547	8,4
Tri	308.510	24,9	3.060	1,0
Četiri	361.993	29,2	622	0,2
Pet	141.581	11,4	175	0,1
Šest	67.511	5,4	35	0,0
Sedam	23.638	1,9	114	0,0
Osam ili više	14.519	1,2	8	0,0

Izvor: SLJHŽ-93, str. 442

Objašnjenje: "0,0" = udio je manji od 0.1%

Uz podatke o veličini neporodičnih domaćinstava dodajemo da u 642 *kollektivna* domaćinstva u prosjeku živi po 29 članova.

Tablica 6.

Zbirni podaci o broju i veličini domaćinstava 1971, 1981. i 1991. godine (u %)

	1971.	1981.	1991.
Samačka	15,5	16,0	17,8
Dvočlana	18,6	21,1	22,5
Tročlana	21,1	22,5	20,2
Četveročlana	20,8	22,6	23,5
Peteročlana	12,1	10,1	9,2
Šesteročlana	6,5	5,2	4,4
Sedmeročlana ili veća	5,4	3,5	2,4
Ukupno	1.289.325	1.423.862	1.544.250
Prosječna veličina	3,43	3,23	3,10

Izvor: SLJH-94, str. 65

Uz podatke za 1991. godinu dodajemo (prema SLJHŽ-93, str. 88) da su domaćinstva u prosjeku najveća (bila) u Zadarsko-kninskoj županiji (3.53 člana), zatim u Splitsko-dalmatinskoj (3.40) te u Zagrebačkoj i Međimurskoj (po 3.36), a najmanja u Primorsko-goranskoj (2.82) te u Gradu Zagrebu i Istarskoj županiji (po 2.88 članova).

Približnu sliku o *veličini obitelji* možemo steći promatrajući podatke o veličini onih 1.119.552 domaćinstava koja se sastoje od samo jedne obitelji. Ona, da podsjetimo (tablica 3), čine 72.5% od ukupnog broja domaćinstava (ne računajući kolektivna), odnosno 90.3% od svih porodičnih domaćinstava, a gledano iz drugog aspekta (tablica 2) 81.9% od svih obitelji same žive u vlastitom domaćinstvu.

Tablica 7.

Veličina obitelji koje same sačinjavaju jedno domaćinstvo

Broj članova	N	%
Dva	322.293	28,8
Tri	308.510	27,5
Četiri	345.817	30,9
Pet	109.709	9,8
Šest	24.766	2,2
Sedam	5.726	0,5
Osam	1.701	0,2
Devet	610	0,1
Deset ili više	420	0,0
Ukupno	1.119.552	100,0

Izvor: SLJH-94, str. 66

Iz tablice 7. može se izračunati da prosječna obitelj ima 3.32 člana.

Budući da se sve obitelji nalaze u okviru (porodičnih) domaćinstava, zanimljivo je pogledati i makar najgrublje podatke o njihovim izvorima prihoda.

Tablica 8.

Struktura domaćinstava prema izvorima prihoda

	N	%
Poljoprivreda	85.025	5,5
Nepoljoprivreda	1.332.349	86,3
Mješovita	101.315	6,6
Bez prihoda	25.561	1,6
Ukupno	1.544.250	100,0

Izvor: SLJHŽ-93, str. 499

Poljoprivrednih gospodarstava (privatnih, odnosno obiteljskih) znatno je više (534.266) od zbroja "čistih poljoprivrednih" i mješovitih domaćinstava, jer obradivo zemljište posjeduju i mnoga nepoljoprivredna domaćinstva (to su ona u kojima svi sadašnji i bivši radno-aktivni članovi stječu prihod i izvan vlastitog gospodarstva, a poljoprivrednim se gospodarstvom smatra svako domaćinstvo čiji članovi koriste najmanje 10 ari, odnosno 0.10 hektara, tj. 1.000 četvornih metara obradivog zemljišta, ili ispunjavaju neke druge uvjete iz definicije poljoprivrednog gospodarstva - vidi SLJHŽ-93, str. 498). S obzirom na to da u sadašnjim gospodarskim uvjetima i manje površine obradivog zemljišta mogu biti važan (dopunski) izvor sredstava za život, navodimo i podatke o strukturi domaćinstava (dakle, ne samo poljoprivrednih gospodarstava) prema posjedovanju (ne prema korištenju) zemljišta.

Tablica 9.

Struktura domaćinstava prema ukupnoj vlastitoj površini zemljišta

	N	%
Bez zemlje	756.700	49,0
do 0,10 ha	190.116	12,3
0,11 - 0,50 ha	149.594	9,7
0,51 - 1,00 ha	86.610	5,6
1,01 - 3,00 ha	193.854	12,6
3,01 - 5,00 ha	83.557	5,4
5,01 - 8,00 ha	54.569	3,5
8,01 - 10,00 ha	16.569	1,1
Više od 10,00	12.616	0,8
Ukupno	1.544.250	100,0

Izvor: SLJHŽ-93, str. 499

Priradio: Ivan Magdalenić